

ISSN:2181-0427 ISSN:2181-1458

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**НАМАНГАН ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ
ИЛМИЙ АХБОРОТНОМАСИ**

**НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК НАМАНГАНСКОГО
ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА**

2021 йил махсус сон

6. Roziqova M., Umarova K., Murodova N. Maktabgacha ta'lim muassasalarining tarbiyalanuvchilari uchun rivojlantiruvchi o'yinlar majmuasi. – Toshkent, 2013.

УДК

ТЕХНОЛОГИЯ ДАРСЛАРИДА ЎҚУВЧИЛАРНИ ТЕХНИК ФИКРЛАШ ҚОБИЛИЯТИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ВА РИВОЖЛАНТИРИШ ЗАРУРАТИ

Мухитдинова Жамилахон Руслановна

Наманган давлат университети Технологик таълим кафедраси катта ўқитувчиси

E-mail: mjamila73-11@yandex.ru Тел: +998972564090

Аннотация: ушбу мақолада ўқувчиларнинг техник фикрлашнинг шакллантириши муаммосига қаратилган бўлиб, бунинг учун таълимнинг психологик-педагогик шароитларини яхшилаш, ўқувчиларнинг техник салоҳиятини сифат жиҳатидан оширишга алоҳида эътибор қаратиш зарурлиги таъкидлаб ўтилган. Бу муаммони ҳал қилишда бир неча усуллари келтирилган.

Калит сўзлар: техник фикрлаш, техник тафаккур, ташаббускорлик, фидокорлик, техник фикрлашнинг ривожлантиришнинг учта даражаси

НЕОБХОДИМОСТЬ ФОРМИРОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ ТЕХНИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ УЧЕНИКОВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГИИ

Мухитдинова Жамилахон Руслановна

Старший преподаватель кафедры Технологического образования Наманганского государственного университета

E-mail: mjamila73-11@yandex.ru Тел: +998972564090

Аннотация: В данной статье акцентируется внимание на проблеме формирования технического мышления учеников, подчеркивается необходимость улучшения психолого-педагогических условий обучения, особое внимание уделяется повышению технического потенциала учеников. Приводятся несколько способов решения данной проблемы.

Ключевые слова: техническое мышление, три уровня развития технического мышления, инициативы, целеустремленность, технический кругозор

THE NEED FOR FORMATION AND DEVELOPMENT OF TECHNICAL THINKING OF STUDENTS IN TECHNOLOGY LESSONS

Mukhitdinova Jamilakhon Ruslanovna

Senior teacher of Technology education department in Namangan state university

E-mail: mjamila73-11@yandex.ru Тел: +998972564090

Abstract: This article focuses on the problem of the formation of technical thinking of students, emphasizes the need to improve the psychological and pedagogical conditions of training, special attention is paid to increasing the technical potential of students. There are several ways to solve this problem in this article.

Key words: technical thinking, three levels of development of technical thinking, initiative, dedication, technical horizons

Инсоният цивилизациясининг ривожланишидаги ҳозирги палласида деярли ҳамма жараёнлар технологик воситалар ёрдамида амалга оширилади, яъни турли техник қурилмалар ва технологик жараёнларни яратиш ва такомиллаштириш орқали. Бу фаолият эса инсон тафаккурига асосланади. Жамиятимизнинг фаол, ҳар томонлама ривожланган аъзоларини шакллантириш мураккаб, серқирра жараённи тақозо этади. Мактаб давридаги бу жараённинг ажралмас қисми нафақат эстетик, маданий, меҳнат тарбияси, балки техникавий ривожланишдир. Техник тафаккурни шакллантириш ва ривожлантириш муаммолари мактаб ўқувчиларини ўқитиш ва тарбиялаш билан боғлиқ масалаларни ҳал қилиш учун доимо долзарб бўлиб келган. Агар фан ривожланишининг маълум бир босқичида шакланган ғояларнинг яратилиши ва фаолияти қонуниятлари тўғрисида техник фикрлаш асосан меҳнат таълими жараёнини ташкил этиш хусусиятларини олдиндан белгилаб беради.

Ҳозирги вақтда ўқувчиларнинг техник фикрлашини шакллантириш муаммосининг аҳамияти ортиб бормоқда, чунки у самарали меҳнат ва шахсий ривожланишга жалб қилишнинг кучли воситаларидан бири ҳисобланади. Кўплаб фундаментал психологик тадқиқотлар ушбу муаммога бағишланган бўлиб, унда аниқ техник фаолиятни ўқитишга алоҳида аҳамият берилади. Бундай машғулотлар натижасида ихтиро ва дизайн қобилиятларини шакллантириш, техник фикрлаш ва меҳнатга ижодий муносабатни ривожлантириш содир бўлади. Шу билан бирга, ўқувчиларнинг ижодий техник фаолияти муаммоси назарий ва амалий тарзда ҳал қилишни талаб қиладиган бир қатор масалаларни ўз ичига олади. Ўқувчиларда техник тафаккурнинг шаклланиши узоқ ва мураккаб жараён бўлганлиги сабабли, у касбий фаолият бошланишидан анча олдин бошланиши кераклигини аниқлатади. Ушбу масалани ўрганиш мактабдаги бутун таълим жараёнини такомиллаштиришга ёрдам бериши мумкин.

Бу борада таълимнинг психологик-педагогик шароитларини яхшилаш, ўқувчиларнинг техник салоҳиятини сифат жиҳатидан оширишга алоҳида эътибор қаратиш назарда тутилмоқда. Бусиз ўқувчи шахсининг техник салоҳиятини ривожлантириш борасидаги меҳнататни муваффақиятли бажариш мумкин эмас, технологик жараённинг доимий ўзгаришлар заминида уни мустақил ҳаётга тайёрлаш мумкин эмас. Замонавий технологик тараққиёт шахсдан ташаббускорлик, фидокорлик, меҳнат жараёнидаги алоқаларга жалб қилиш, фикрлашнинг мослашувчанлиги, ўзгарувчан шароитларга мослаша олиш каби янги фазилатларнинг намоён бўлишини талаб қилади. Технология фани ўқитувчилари эса бу йўналишда катта тажрибага эга бўлишлари лозим, бу эса ўз навбатида технология дарсларида ўқувчиларда аниқ техник фикрлашни шакллантириш ва ривожлантиришга ёрдам беради.

Техник фикрлаш деганда касбий ва техник фаолият муаммоларини ҳал қилишни таъминловчи интеллектуал жараёнлар ва уларнинг натижалари мажмуи тушунилади. Техник фикрлаш техник муаммоларни муваффақиятли ҳал қилиш қобилиятида намоён бўлганлиги сабабли, техник фикрлашни шакллантириш мезони сифатида турли даражадаги мураккаблиқдаги техник муаммоларни ҳал қилиш қобилиятини ажратиб кўрсатиш мантиқан тўғри келади.

Техник фикрлашни ривожлантиришнинг учта даражаси аниқланган: паст, ўрта, юқори.

1. Паст даражада ўқувчи фақат битта тушунчалар, шартли белгилар ҳақидаги билимларини кўрсатади; амалий вазифаларни бажаришда катта қийинчиликларни бошдан кечиради, ечим фақат эмпирик даражада амалга оширилади; қийинчилик билан энг оддий механизмларнинг ишлаш тамойилини тушунтиради; ҳар хил маълумотларни тизимга бирлаштира олмайди ва унинг таркибий қисмларини ажрата олмайди

2. Ўрта даражада асосий механизмларнинг қурилмалари ва ишлаш тамойиллари, асосий техник атамалар, тушунчалар, асосий анъанавий тасвирларни яхши билишини намойиш этади; асосий техник объектларнинг ишлаш тамойилини тушунади; технология тилининг асосий элементларини тушунади; билим ва кўникмаларни аниқ вазиятларда қўллашни билади; янги вазиятларда билим ва кўникмаларни қўллаш сезиларли қийинчиликларни келтириб чиқаради; муаммонинг ечимини тезда топишни билади

3. Юқори даражада ўзгарган шароитларда техник объектларнинг таркиби, тузилиши, қурилуши ва ишлаш принципини таҳлил қилиш қобилиятини намойиш этади; масаладаги янгиликни аниқлаш, муаммоларнинг маълум синфлари билан солиштириш; ўз хатти-ҳаракатлари, олинган натижалар ҳақида баҳслашиш ва хулосалар чиқариш, объектларнинг айрим хусусиятларини бошқаларга акс эттиришдан мослашувчан тарзда ўтади.

Техник фикрлашнинг асосий вазифаси муаммоларни ҳал қилишдир. Масалаларни ечиш жараёнида техник фикрлашнинг зарур сифатлари шаклланади. Технологик муаммолар қуйидаги уч нуқта билан тавсифланади: биринчидан, аниқ мақсад, жавоб олиш истаги “ва қўйилган савол; иккинчидан, мавжуд шарт-шароитларни, мақсадга эришиш билан боғлиқ дастлабки маълумотларни ҳисобга олиш зарурати; учинчидан, мавжуд шароитга мос келадиган муаммоларни ҳал қилиш усулларидан фойдаланиш.

Ушбу учта даражанинг ҳар бири бир қатор хусусиятларга эга. Иш жараёнида ўқувчи мустақил равишда ёки ўқитувчи ёрдамида технологик муаммони ҳал қилишда ўзи ҳал қилиш керак бўлган мақсадларни аниқ қўйиши керак. Бунга эса ўқувчиларни Технология дарсларида махсус ўқитилиш керак.

Бундан ташқари, шартлар, дастлабки маълумотлар ҳар доим ҳам тайёр шаклда берилмайди. Ўқувчи уларни мустақил равишда топиш, технологик муаммони ҳал қилиш учун етарли ёки йўқлигини ўзи аниқлаш керак. Бироқ, энг катта қийинчиликлар муаммони ҳал қилиш усуллари билан боғлиқ.

Маълумки, ҳар қандай муаммони ҳал қилиш усуллари муайян шароитларда умумий тамойилларни қўллашга, маълум бир умумий қоида бўйича маълум бир ишни умумлаштиришга асосланади. Технологик фикрлаш малакалари технология дарсларида ўқувчилар томонидан амалиёт натижасида эгалланади.

Масалан, тикув машинасида ишлаган ўқувчи узоқ вақт давомида тайёр технологик хариталар бўйича ёки ўқитувчининг кўрсатмаларига биноан кийим деталларини бирлаштиради. Узоқ вақт машқ бажариш натижасида ўқувчи бир хил ишни кўп марта бажаради. Бу такрорлаш натижасида ўқувчилар тажриба орттиради ва техник фикрлаш кўникмаларини ривожлантиради.

Бундай шароитларда техник тафаккурнинг ривожланиши ниҳоятда секин кечади ва машғулот давридаги бажарилган қисмлар сонига ва уларнинг хилма-хиллигига

боғлиқ. Ўқувчида ишлаб чиқилган технологик жараёни таҳлил қилишда ҳам, янгисини ишлаб чиқишда ҳам техник фикрлаш ва уни амалий ишда қўллаш кўникмалари шакллантирилса, бундай узоқ ва машаққатли йўлни анча қисқартириш мумкин.

Техник тафаккур деганда тафаккурнинг нафақат ижтимоий шароитлар таъсирида, балки ижтимоий эҳтиёжларнинг ривожланиши, моддий ишлаб чиқаришни ривожлантириш талаблари ва жамият тараққиётининг ижтимоий-тарихий истиқболлари таъсирида ҳам ривожланиши тушунилади, лекин унинг ички шароитлари ҳам мавжуд.

Тафаккур ҳар доим мавзу бўйича ривожланаётган билимлар тизимини ифодалайди. Техник тафаккурнинг маъноси муаммоларни ҳал қилишдан иборат бўлиб, уларни ҳал қилиш жараёнида техник тафаккурнинг зарур сифатлари шаклланади.

Технологик муаммони ҳал қилиш учун қуйидагилар зарур: ўз олдига мақсад қўйиш ва аниқ муаммони ҳал қила олишга интилиш; мақсадга эришиш учун зарур бўлган шартлар ва дастлабки маълумотларни ҳисобга олиш; мавжуд шароитларга мос келадиган муаммоларни ҳал қилишнинг турли усуллари қўллаш.

Дизайн ёки технологик муаммоларни ҳал қилишда айрим ўзига хосликлар мавжуд: иш жараёнида одам мустақил, аниқ ва мантиқан жавоб бериши керак бўлган саволларни қўйиши, бундай муаммони ҳал қилиши, чизмалар ва диаграммаларни тушуна олиши керак.

Хусусиятларни бундай тарзда тушуниш Технология дарслари жараёнлари ёрдам беради. Шартлар ва дастлабки маълумотлар кўпинча ўз-ўзидан топилиши керак, ўқувчи кўшимча материалларни ўрганади, улар белгиланган дизайн ёки технологик муаммоларни ҳал қилиш учун қанчалик мос келишини аниқлайдилар.

Муаммони ҳал қилишда ўқувчи ҳал қилишнинг бир неча усуллари билан дуч келади. Қоидага кўра, ҳар қандай муаммони ҳал қилиш усуллари нафақат конструктив ёки технологик, балки маълум бир ишни белгиланган умумий қоидага олиб келадиган шароитларда умумий тамойилларни қўллашга асосланади.

Техник фикрлаш кўникмалари одамлар томонидан кўп йиллик амалиёт натижасида эришилади. Қайта такрорлаш натижасида ўқувчиларда тажриба орттирилади, техник фикрлаш кўникмалари шаклланади. Техник тафаккурнинг ривожланиши мураккаб жараён бўлиб, одатда анча секин давом этади ва умумий интеллектга, амалий кўникмаларга, инсоннинг техник фикрлаш қобилиятига ва бошқа омилларга боғлиқ.

Техник фикрлашни ривожлантиришнинг энг муҳим усулларида яна бири технология дарсларида ижодий лойиҳадир. Бу таълим ва меҳнат вазифаси бўлиб, натижада субъектив ва баъзан объектив янгилikka эга бўлган маҳсулот яратилади.

Ижтимоий ва илмий-техникавий тараққиёт талабларидан келиб чиқиб, талабга эга маҳсулотлар ишлаб чиқариш бўйича ижодий лойиҳалар билим ва тадбиркорлик кўникмасини талаб этади. Бу нафақат мазмунни, балки ўқувчиларда шахс хусусиятларини ривожлантирувчи, янги ижтимоий-иқтисодий шароитларга мослашиш имконини берадиган ўқитиш усуллари ҳам ўзгартиради. Қоида тариқасида, таълим лойиҳаларида ҳал қилиниши керак бўлган муаммо мавжуд, яъни улар бир ёки бир нечта вазифаларни шакллантиради.

Бу вазифа ўзининг шакллантирилишида жозибадор бўлиши ва лойиҳа фаолияти учун мотивацияни оширишни рағбатлантириши керак. Лойиҳага асосланган ўқитиш

усулидан фойдаланган ҳолда, болалар муаммоларни ҳал қилишнинг бутун технологиясини - савол беришдан тортиб, натижани тақдим этишгача тушунадилар. Бу эса ўз навбатида ўқувчиларнинг техник тафаккурини ривожлантиради.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Горский В.А. Развитие технического творчества учащихся во внеклассной и внешкольной работе // Школа и производство. - 1980.
2. Комский Д.М. Кружок технической кибернетики: Пособие для руководителей кружков. - М.: Просвещение. - 1992. - 192с .
3. Кудрявцев Т.В. Психология технического мышления. - М., 1976. .

KITOVGA MUHABBAT UYG'OTISHDA OILANING O'RNI

NamDU 2-kurs magistri
Xodjiyeva Fazilat Tursunboyevna

***Annotatsiya:** Mazkur maqola orqali bolalarni kitobxonlikka muhabbat uyg'otishda oilaning o'rni, besh tashabbus doirasida kitobxonlikni keng targ'ib qilish, mutolaa madaniyatini rivojlantirish va kitobxonlik bo'yicha yaratilayotgan chora-tadbirlar, kitobxonlik madaniyatini bosqichma-bosqich uzviylikda tashkil etish, kichik yoshli bolalarni kitobxonlikka muhabbatini uyg'otish usullari haqidagi ma'lumotlar bayon etilgan.*

***Kalit so'zlar:** Kitobxonlik, kitobxonlik madaniyati, oila kitobxonligi, kitoblar jamg'armasi, kitobni sevish, kitob, maktab, oila, bola, o'quvchilar, axborot texnologiyalar, inson, ota-ona, ta'lim.*

РОЛЬ СЕМЬИ В ПРОБУЖДЕНИИ ЛЮБВИ К КНИГАМ

НамДУ 2 курса магистратуры
Ходжиева Фазилат Турсунбоевна

***Аннотация:** Роль семьи в воспитании у детей любви к чтению, пять инициатив по поощрению чтения, развитие культуры чтения и чтения, постепенная организация культуры чтения, информация о способах пробудить в детях любовь к чтению.*

***Ключевые слова:** чтение, культура чтения, семейное чтение, книжный фонд, книжная любовь, книга, школа, семья, ребенок, студенты, информационные технологии, человек, родитель, образование.*

THE ROLE OF THE FAMILY IN AWAKENING THE LOVE OF BOOKS

NamDU 2-course master
Khodjiyeva Fazilat Tursunboyevna

***Annotation:** The role of the family in instilling in children a love for reading, the five initiatives to promote reading, the development of a culture of reading and reading activities, the gradual organization of reading culture, information on ways to awaken children's love of reading.*

***Keywords:** Reading, reading culture, family reading, book fund, book love, book, school, family, child, students, information technology, person, parent, education.*

91	Yuqori malakali futbolchi xotin-qizlarni mashg'ulotlar uchun yuklamalarni rejalashtirish. Nodirov B.H.	443
92	Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlasgda steam tizimini samaradorligi. Xolmatova S.V.	446
93	Chet til darslarida hamkorlik ta'limi Shamshidinov U.Z.	451
94	Creating tasks for developing learners' critical thinking in english classes Yuldasheva D.Q.	454
95	Организация изобразительной деятельности детей дошкольного возраста Худайкулова Д.З.	458
96	Boshlang'ich sinf o'quvchilarining kreativ salohiyatini yuksaltirishda olib boriladigan ishlar Karimova D.M., Nuraliyeva K.I.	464
97	Boshlang'ich sinflarda mumtoz adabiyot o'qitishning badiiy-estetik va ilmiy-pedagogik asoslari Jo'rayeva D.	469
98	Boshlang'ich sinf o'quvchilarining harakat malakalarini rivojlantirishda milliy harakatli o'yinlarning o'rni Ismoilov G'.	474
99	Abituriyentlarning til ta'limidan morfemikani o'zlashtirishining besh xil metodi Isaqova G.A.	476
100	An'anaviy va no'anaviy dars mashg'ulotlari, uning afzallik va kamchiliklari Ibroximov M.A., Rustamova Z.F.	480
101	CEFR va унинг давлат таълим стандартлари билан муофיקлиги Икромова М.Д.	485
102	Umumta'lim maktabi o'quvchilarini sport to'garaklariga tanlab olish va yo'naltirish Boltabayev Sh.O.	495
103	Umumta'lim maktablarida katta tanafuslardagi o'yinlarni o'quvchilar harakat faolligini rivojlanishidagi roli Jiyanov O.M., Sultonov B.S.	498
104	Umumta'lim maktablaridagi jismoniy tarbiya darslarida milliy harakatli o'yinlarning tutgan o'rni va ahamiyati Mahmudjonov A.A., Nabijonova M.M.	503
105	Mahmud Koshg'ariyning "Devon-u Lug'atit Turk" asarini innavatsion texnologiyalar asosida o'rganish. Qo'chqarov B.A.	508
106	Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda kitob bilan ishlash malakasini rivojlantirish usullari. Ismailova N.I.	513
107	Texnologiya darslarida o'quvchilarga zamonaviy kasblar haqida tushuncha berish va qiziqtitirish omillari. Muxitdinova J.R., Turg'unpulatova M.	517

108	Устоз-шогирд маданиятини шакллантиришда Айкидо шарқ яккакурашининг аҳамияти Камбаров Н.С., Рахматова Х.А.	525
109	Мактабгача yoshdagi bolalar hayotida jismoniy tarbiya vositalarining oʻrni. Asqarova D.Q., Asqarov F.T.	530
110	Технология дарсларида ўқувчиларни техник фикрлаш қобилиятини шакллантириш ва ривожлантириш зарурати Мухитдинова Ж.Р.	535
111	Kitobga muhabbat uygʻotishda oilaning oʻrni Xodjiyeva F.T.	539
112	Bolalar bogʻchasida chet tilni oʻrgatish metodikasi Nishanova T.A., Shermatjonova M.N.	542
113	Umumiy oʻrta taʼlim maktablarida yuqori sinf oʻquvchilariga chet tili grammatikasi oʻqitishning zamonaviy usul va vositalari Mamatova D., Shamsiddinova M.	545
114	Boshlangʻich sinf oʻquvchilarini kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishning samarali yoʻllari Joʻrayeva T.U.	548
115	Anʼanaviy va noʻanaviy dars mashgʻulotlari, uning afzallik va kamchiliklari Ibroximov M.A., Rustamova Z.F.	553
116	Boshlangʻich sinf oʻquvchilari oʻrtasida kitobxonlik madaniyatini oshirish. Nuriddinova D.I., Zaylobiddinova M. A.,	557
117	Kitobxonlikka qiziqishni tarbiyalash orqali oʻquvchilarda shaxslararo madaniyatni shakllantirish Zaylobiddinova M. A., Nuriddinova D.I.	562
118	Oʻquvchilarda kreativ salohiyatni shakllantirishning individual-psixologik xususiyatlari Ibrohimova N.I., Nuraliyeva K.I.	567
119	Fan-texnika taraqqiyoti davrida yoshlar tarbiyasining dolzarb muammolari. Mirqosimova M.	572
120	Халқ ўйинларининг таълим – тарбия жараёнидаги педагогик омиллари Эгамбердиева Т.А., Йўлдошев С.В.	575
121	Oliy taʼlim muassasalari talabalarini sogʻlom turmushga tayyorlashda jismoniy tarbiya va sportning oʻrni Mahmudov N.N.	580
122	The role of motivation in teaching English to young learners Akbarova R., Baxriddinov A.	584
123	Chet taʼlimida shaxsga yoʻnaltirilgan yondashuvdan foydalanishning oʻziga xos xususiyatlari Kukiboyeva M.	589
124	Ingliz tilini oʻrganish jarayonida tanqidiy fikrlash madaniyatini shakllantirish omillari Tuychiev A.T.	592